

VÁROSREKONSTRUKCIÓ SZOMBATHELYEN

Szombathelyen, mint a legtöbb hazai városunknál, főleg a városközpont erősen barokk jellege a legszembetűnőbb. Még hozzá annak ellenére, hogy napjaink építészete hovatovább nem kisebb jelentőséggel nyomja rá bélyegét az egész városra.

A mai Szombathely a XVIII. század utolsó évtizedeiben indult nagyobb arányú fejlődésnek, s barokk építészeti emlékei egy egészen nagyszabású újjáépítési lendületnek a bizonyítékai. A figyelmet ma is lekötő barokk épületek nagy része egyházi embernek, Szily Jánosnak s nem valamely világi földesúrnak köszönheti létrejöttét. Szombathely ennek ellenére sem vált olyan értelemben papi várossá, mint Esztergom vagy Veszprém s a megye történetében komoly szerepet vitt főúri és köznemesi családjai révén sem vált dzsentrivé annyira, mint akár Kaposvár vagy Zalaegerszeg. A XIX. században fejlődése józan és derék polgársága munkájához fűződik. A XX. század elejére már kialakult a város szinte évtizedekig alig-alig változó külső képe. A második világháború végéig folyó lassúbb fejlődést az utóbbi években váltotta fel olyan ütemű újjáépítés, amelynek során szemünk láttára majdnem hogy új város születik.

Szombathely a második világháborúban az 5 legtöbbet szenvedett vidéki város közé tartozott: 4471 db házából 3375, azaz 76⁰/₀-a szenvedett kárt, ebből 1082 egészen súlyosan. Ez a körülmény, mint eggyel több ok, parancsolóan követelte a város immár halaszthatatlanul korszerű rekonstrukcióját. Anynyival is inkább, mert a megmaradt városrészek elavult házai, lakásai nem a ma, hanem a tegnap igényeit sem elégítették ki. Így nyílt mód arra, hogy újra érvényesüljön valamilyen *városkonceptió*, amely a rekonstrukciós terveket úgy készíti el, hogy annak minden részletében a ma és a holnap igényeinek megfelelő *építészeti kultúra* világos szempontjai érvényesüljenek. Ezekből természetesen következnie kellett annak, hogy a részletek valóban egy nagy egységnek álljanak szolgálatába, egy szinte új városnak váljanak szerves alkotóelemeivé.

A város rendezésére többször írtak ki pályázatot. 1922-ben a *Warga László—Wälder Gyula* díjnyertes tervpályázati munka egyik fontos javaslata körút kiképzésére irányult. 1950-ben a peremközségek közül Szombathelyhez csatolták Oladot, Kámont, Herényt, Perinetet, Szentkirályt, Gyöngyöshermánt. Ez visszavetette a várost a falusias jelleg felé, megteremtve már a két világháború közötti hasonló intézkedést, amikor szintén közeli falvak hozzászátolásával, a lélekszám ily módon történő növelésével vélték városiasítani Szombathelyt.

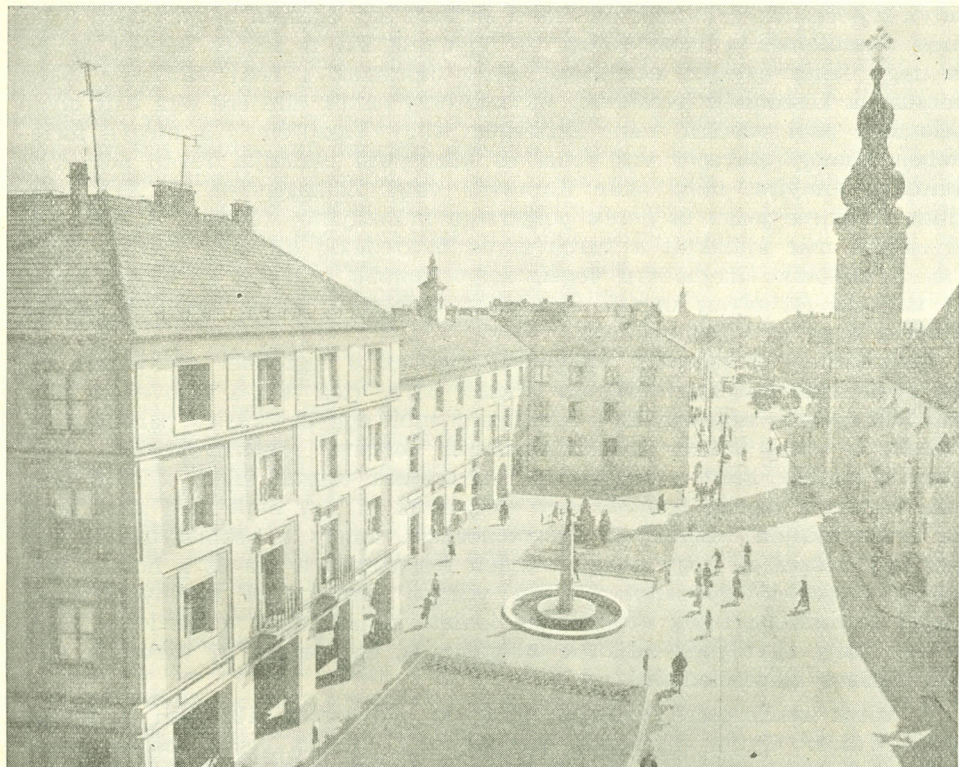
1954-ben *Károlyi Antal* készített tervet a belváros rendezésére, felhasználva a *Wälder—Warga* tervből azt, amit abból korszerűsíthetett. Ez az 1954-es terv számolt a *belváros* lebontásra érett és javasolt házaival, illetve a foghíjak helyére kerülő épületekkel, figyelembe vette a város jövő fejlődését, a városképi követelményeket, és bizonyos együttesek, terek létrehozását is kimunkálta.

1957-ben ugyancsak *Károlyi* készítette el 15 éves távlati tanulmányter-

vét a lakásfejlesztésre nézve, az egész városra kiterjedő érvénnyel. Értékesítette a Warga—Wälder tervben kijelölt körút által adott lehetőségeket.

1961-ben általános városrendezési terv készült (Zsitva Tibor). Ez összegezte az előző tervekből mindazt, ami előnyösnek látszott.

Milyen lehetőségek és követelmények álltak a városépítés előtt 1945, illetve 1948 után? 1948-ig mindenki ott építkezett, ahol tudott és úgy, ahogyan erejéből éppen futotta. Mikor az állami beruházások megindultak, új lehetőségek adódtak mind ipari, mind lakásépítészeti vonatkozásban. Hova telepítsék az új ipari létesítményeket, hova építsék a hozzájuk kapcsolódó lakótelepeket s mi legyen a meglévő város elavult vagy éppen hasznavehe-

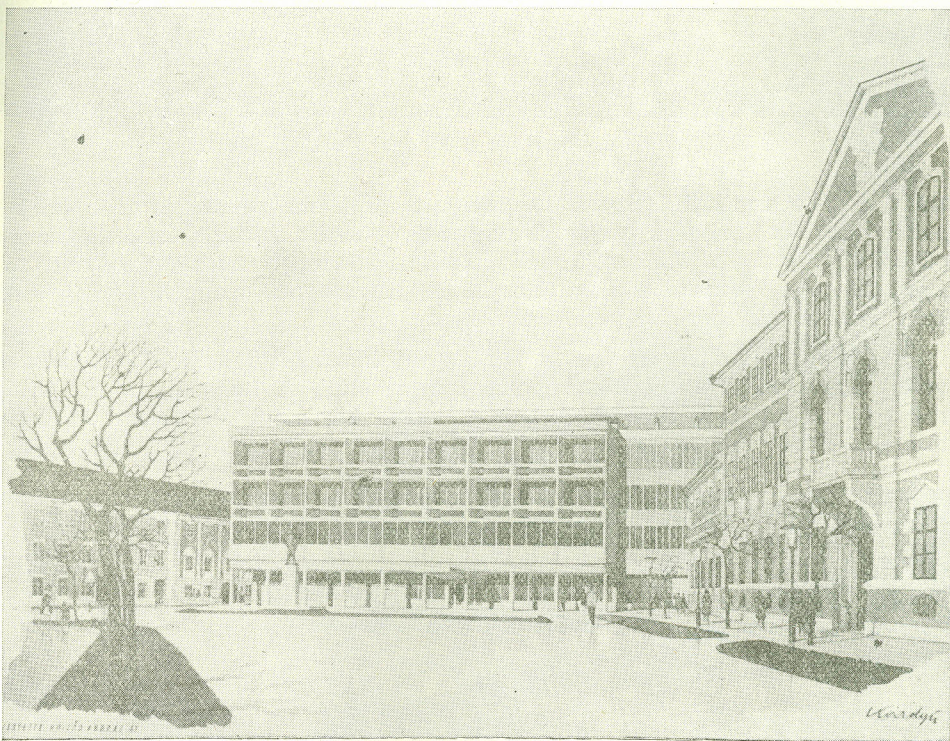

A Savaria tér

tetlen épületeivel és háborúból itt maradt romjaival. Új lakótelepeket építenek-e, vagy magában a városban emeljenek új lakóépületeket, vagy csak az üres telkeket és fohíjas házakat vegyék-e igénybe vagy a szanálás eszközeit is? A feladat merőben újként jelentkezett az építészek előtt, akiknek nemcsak gyakorlatuk nem volt a városépítésben, hanem a külföldön való elégséges tapasztalatgyűjtés alkalma sem adatott meg számukra. Mindenesetre szerencséje volt Szombathelynek, hogy főépítésze mindjárt a városrekonstrukció kívánalmait próbálta érvényesíteni. A városiasítás érdekében új lakónegyedeket épp úgy számításba vett, mint ahogy programmá tette a város belső negyedeinek újjárendezését is.

Ennek a rekonstrukciónak a lényege az, hogy Savaria-Szombathely városa valóban *korszerű várossá* fejlődik. Az, ami az utolsó 8 évben a fenti tervnek megfelelően megvalósult, már nem „vidéki városi”, nem is „fővárosi” nivójú, hanem egyszerűen az európai *középváros* színvonalát közelíti meg. Ami útjában áll az urbanizációnak, az átadja helyét az újnak, ami viszont a múltból műemlék, művészeti érték, vagy megbecsülendő történelem, mert *történelem*, az megmarad az új környezetben is.

Szombathelyen az urbanizálás, a városrekonstrukció kettős fronton indult meg. Magában a régi városban annak újjáépítésével, új intézmények, épületek létesítésével, foghíjak beépítésével, az urbanizáció útjában álló akadályok eltávolításával, bontással, új útszakaszok nyitásával, ugyanakkor a város peremén korszerű lakónegyedek építésével is. Mindezt úgy, hogy a

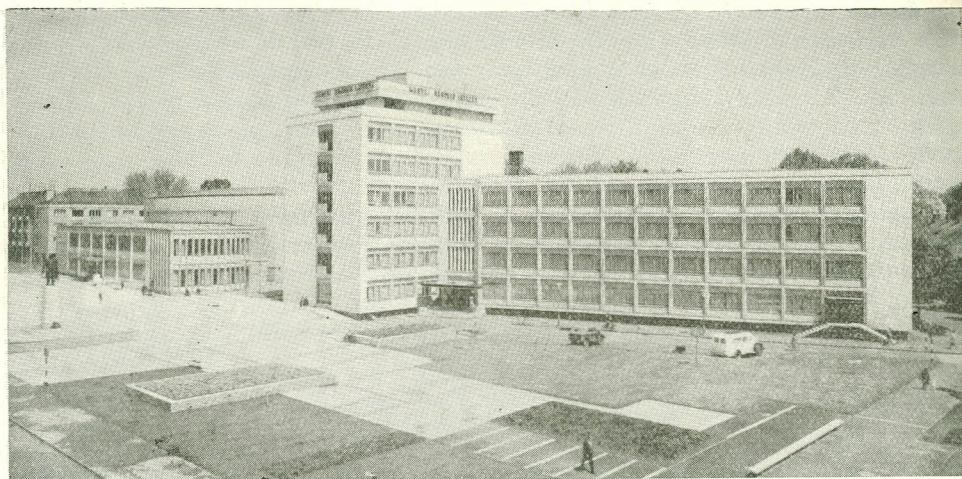

A megyei pártbizottság új székháza a Berzsényi téren

város valóban szervesen nőjön, ne csak a fej, hanem a tagok is, és ne csak a tagok, a törzs és a fej elhanyagolásával. S közben semmi se pusztuljon el abból, ami érték a múltból.

Ebben a rekonstrukciós műveletben szinte minden, ami már korábbról létezett, új szerepet kapott. Elsősorban a *terek* mint városi alközpontok. A *Savaria tér* a múltra, az antik Szombathelyre utal. Az ott álló szobor is ezt jelképezi (Marton László műve). Szemben vele a ferencesek temploma a magyar középkort idézi.

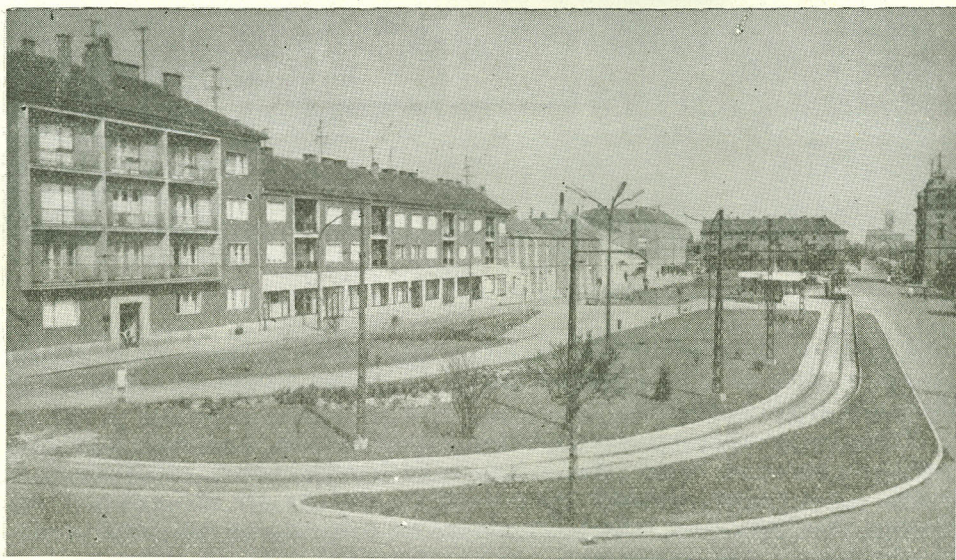
A *Berzsényi tér*, a magyar történelem, a magyar államhatalom megtes-

A Művelődési és Sportház a Megyei Rendelő Intézettel

tesítője, közigazgatási központ marad. Ott áll a megyeház, és már épül a pártház. Mindezt nem zavarják az egyházi épületek, mint a székesegyház, a püspöki palota, stb. Ezen a téren zajlanak a történeti múltat évenként föl-
idéző Salaria karnevál vidám ünnepe, amelyeknek maga a nép is tevé-
keny részese.

A *Március 15 tér* teljesen a *mát*, a mi korunkat jelenti, de mily szer-
vesen kapcsolódva a múlthoz, éppen a neve által. A hangsúly a ma intéz-
ményeire esik. Ezen folynak a *mát* jellemző közösségi élet megmozdulásai,
tömegjelenetei. Így e tér a politikai demonstrációk színhelye. Neve és a

Az Éhen Gyula tér

rajta álló szobor egyszerre utal magyar és az egyetemes történet, a múlt és a jelen összefonódására.

Az *Ady tér* kulturális negyed, amit az odaépülő diákkollégiumok hangsúlyoznak. A városban tanítóképző működik, s a fejlődés során elkerülhetetlen lesz, hogy egyetemi rangú főiskolát is ne kapjon a város, amivel a tervező számolt is. E tér közvetlenül kapcsolódik a római múlt föld feletti emlékeihez, a Romkerthez, azután a régi egyházi központhoz, amely szintén történelem, s mert építészetiileg és városképíleg is érték, ezért a helyén marad.

Talán e rövid áttekintés is utal a városrekonstrukció és az urbanizációs igények lényeges elemeire.

Az Ady Endre tér

Mi történt eddig, ami igazolja, hogy egységes szempontoknak megfelelő építészeti kultúra bontakozott ki Szombathelyen? Egyrészt maguk az épületek a döntők, másrészt a szemlélet és a mód, amely szülte és a városba illesztette őket.

Ami a legszembetűnőbb, az, hogy a város *külső* képében mennyire modernizálódott. Új sétányok a Gyöngyös és a Perint partján és új terek létesültek, ezek közül a *Savaria tér* és a *Március 15 tér*, valamint a vasútállomással szemben levő *Éhen Gyula tér* már majdnem teljes egészében megépült.¹ Különösen tetszetős a *Március 15 tér*, a rajta emelt *Művelődési és Sportházzal*², amely hangversenyek, operai és színelőadások tartására éppúgy alkalmas, mint sportesemények rendezésére. 1965-ben avatták föl az *SZTK* 6 emeletes *Megyei Rendelőintézetét*,³ a szomszédságában a *Szolgáltatóház* 4